

Emil KOMÁRIK: Púšťam akýchsi mentálnych šarkanov a sledujem, ako letia povetím Vedu neposúvajú experimenty, ale myšlienky vedcov

Otázky kladli pedagógove študentky
Foto: archiv

Pedagóg, psychológ a reformátor doc. PhDr. Emil KOMÁRIK, CSc., je jedna z najväčších mravných a pedagogických autorít dneška. Absolvoval Filozofickú fakultu UK v odbore psychológia. Pracoval vo výkume ľudských zdrojov na Ústave experimentálnej psychológie SAV, na Ústave ekonomiky stavebníctva a na Ústave športových vied FTVS UK. Pôsobil ako vysokoškolský učiteľ na FF UPJŠ a na PdF UK. V ostatnom období sa zaoberá problematikou výchovy detí s poruchami emocionality a správania. Od roku 1967 až do 1991 pracoval s kresťanskými skupinami mladých ľudí v Martine, Košiciach a Bratislave. Od roku 1995 do 2004 viedol občianske združenie Nová nádej. Bol vedúcim autorského tímu, ktorý v roku 1994 vytvoril Projekt Konštantín, základnú filozofiu reformy vzdelávania na Slovensku. Rozhovor s ním o jeho vídení sveta, náladách a hodnotách je spoločným dielom, v ktorom mu otázky kladli jeho študentky.

• **Lucia Baková:** Prečo ste si vybrali psychológiu a potom sa jej venovali v súvislosti s ľudskými zdrojmi? Čo si myslíte o vývine školstva na Slovensku po roku 1989? Na ktorej reforme ste spolupracovali?

Sú veci, ktoré vyzierajú z dnešného pohľadu neuskutočné. Nebolo jednoduché dostať sa na vysokú školu, ak sa o vás vedelo, že nie ste vyrovnaní s náboženstvom alebo ak váš otec bol súkromný roľník. A nebolo jednoduché dostať sa na študijný odbor, ktorý by ste chceli študovať. Napríklad v roku 1957 mohli na psychológiu prijať šesť študentov. V roku 1963 promovali traja. Boli za celý čas komunizmu iba dve okná, keď sa tieto obmedzenia zmiernili – po maďarskom povstaní v roku 1956 asi do roku 1958 a od roku 1968 asi do roku 1970. A ako sme boli na štúdium pripravení? Komunistickej reforma školstva z roku 1953 nás okradla o dva roky štúdia – jeden skrátením ZŠ o 9. ročník a jeden skrátením gymnázijného štúdia na tri roky. Maturovali sme v sedemnástich a zúfalo nám chýbali vedomosti v matematike a prírodných vedách. Takže náš ročník 1940, osemročníci, mal prakticky nulové šance dostať sa na technické školy – tam smerovali najmä tí, ktorí nastupovali na gymnázium z deviateho ročníka. Pre nás vládla zriadiť pedagogické inštitúty. Čo bolo jednoráčové štúdium učiteľstva. Na vysokých školách prichádzali do úvahy opäť najmä učiteľské povolania. Kto nechcel byť učiteľom, tak mal na výber históriu, marxizmus, filozofiu, psychológiu a ešte nejaké podobné odbory. Mňa odmalicka orientovali na manuálne práce, a keďže som nemal šancu dostať sa na stavbárčinu, čo bola moja prvá voľba, prihlásil som sa na dejiny umenia, ale tie práve puzovali, tak zo všetkých možností som si zvolil psychológiu. Treťou voľbou bola ruština, lebo to bol jediný predmet, ktorý som na gymnázium zvládol natoľko, že som v nej bol schopný konzervovať a čítal som ruských autorov radšej v originali ako v prekladoch. O psychológii som sa na gymnázium naučil iba toľko, že existujú reflexy a dva signálne systémy. Keďže som bol odmalicka knihomil, mal som už vtedy našťudovanú slušnú sumu vedomostí o histórii, teológii aj o psychológii, najmä sociálnej.

Moja orientácia na psychológiu práce vychádzala z toho, že som dával prednosť práci s normálnymi zdravými dospelými ľuďmi pred prípadným a v myšlienkach narušenými ľuďmi. Treba ešte povedať, že voľba psychológie ako budúceho zamestnania bol vedomý hazard. Po kritike pedagogických úchylek v systéme sovietskeho školstva bola psychológia vyhlásená za buržoaznú pavidu a psychológovia prišli o zamestnanie. Perspektíva uplnenia bola nulová. Jediní, ktorí si psychológiu nedali zobrať, boli železničiar, lebo oni vedeli, aké je dôležité mať schopných rušňovodcov a výpravcov, a možno ešte psychiatrické nemocnice, ktoré potrebovali diferenciálnu diagnostiku duševných chorôb.

• **Kristína Banasová:** Ako ste sa dostali od výberu pracovníkov na špecifické funkcie k deťom? Čo vás priviedlo práve k výskumom o výchove detí s poruchami emocionality a správania? Čo vás priviedlo alebo motivovalo ísť pracovať práve s kresťanskými skupinami mladých ľudí? Sú v niečom odlišné?

Pedagóg a psychológ Emil KOMÁRIK

Človek si nemôže vždy vybrať, čo bude robiť. V skutočnosti prvá psychologická téma, na ktorej som začal pracovať v roku 1965, sa týkala exekutívnych funkcií mysle. Vtedy tento termín nikto nepoznal, ten sa objavil ako novinka niekedy na prelome tisícročí. Bola to téma pracovnej pamäti, ktorá sa objavila ako problém v oblasti inžinierskej psychológie, ako otázka rozhodovania v časovom strese. To bolo počas mojej práce na SAV. Základom našej pedagogiky prípravy psychologov bolo, že študenti sa musia naučiť remeslo. Teda postupy psychologického merania od reakčného času až po postoje a osobnostné kvality. Potom sa museli naučiť metodológiu psychologického výskumu a základy psychometrie a psychologické diagnostiky. Popritom sme sa usilovali priniesť im najnovšie teoretické poznatky a koncepcie, ako sme ich dokázali načerpať štúdiom anglosaskej literatúry. Študenti si sami odbornú a vedeckú literatúru prekladali do slovenčiny, a takto sa študijný teazaur každým predmetom a každým ročníkom obohacoval.

Tri zložky profesionality, teda znalosť materiálu, znalosť remesla a znalosť komercie, stále ešte považujem za dôležité predpoklady akéhokoľvek uplatnenia psychológa v praxi. A potom, ak máte hlboký poznávací základ o ľudskej psychike, ak ovládáte metodológiu svojho odboru a ak si dokážete porozumieť s ľuďmi, ktorí vás platia, nie je až také podstatné, v akej pracovnej pozícii sa ocitnete. V prostredí kresťanskej rodiny som vyrastal od detstva. Keď som sa sám stal kresťanom, bol som pomerne mladý, mal som dvadsaťpäť rokov, a okolo boli aj mladší ľudia, ktorí chceli žiť kresťanským spôsobom života, tak sme sa tomu učili spoločne, mierne aj ilegálne a sčasti celkom verejne, tak ako sa dalo. Keď som skončil svoju politickú angažovanosť v roku 1995, navrhl mi, aby som sa ujal vedenia jednej malej misijnej organizácie pod názvom Nová nádej, ktorá vydávala časopis na denné štúdium Biblie a kresťanské vzdelávacie publikácie. Tam sme pripravili vzdelávací program pre rovesnícke poradenstvo, ktorý fungoval skoro desať rokov. Vydali sme niekoľko zaujímavých prekladov z produkcie Focus on the family a ďalších – napríklad Drogovzdorné dieťa a podobné. Proste, toto bola moja srdcová záležitosť.

• **Katarína Baxová:** Od ktorého roka ste sa začali venovať pedagogickej činnosti a na ktorých univerzitách ste pôsobili? Na akých pozíciách? Prečo ste sa rozhodli pôsobiť na akademickej pôde?

Vyučovanie, skôr doučovanie, som robil už ako študent, ale učil som začal, keď mi bolo dvadsaťosem. Pôsobil som na UPJŠ v Koši-

ciach ako odborný asistent, krátko na STU ako externý učiteľ psychológie práce. Na Fakulte telesnej výchovy UK som pôsobil ako vedecký pracovník s povinnosťou vyučovať. Nejaký čas som pracoval na čiastkový úväzok na Trnavskej univerzite. Dlhší čas som vyučoval na Pedagogickej fakulte UK a po odchode na dôchodok na Pedagogickej fakulte UKF v Nitre. Akademická pôda mi bola ponúknutá doc. Bažánym pri zriadení Katedry psychológie v Košiciach. Skúsenosti z košickej katedry boli natoľko motivujúce, že keď sa otvorili iné možnosti, neváhal som.

• **Erika Danáčová:** Aká bola druhá voľba povolania v prípade, že by to nevyšlo s psychológiou? Bolo by to možno niečo okolo športu, keďže ste sa venovali výberu športových talentov? Venovali ste sa nejakému druhu športu alebo ešte aj dnes si vo voľnom čase rád zaportujete?

Keď ma po treťom ročníku súdružský súd mojich spolužiakov poslal do výroby na prevýchovu, získal som vo Vítkovických železiarňach kvalifikáciu valcovača železa, a dokonca mi ponúkli možnosť študovať metalurgiu na vysokej škole banskej. Ako robotník som sa mohol užiť v niekoľkých profesiách. Ale v skutočnosti som o alternatívach neuvažoval, keď nehrozili. Určite som neplánoval uplatnenie v oblasti športu. Nebol som nikdy príliš fyzicky zručný, bol som síce silný a ťažký ako potomok generácií kováčov, ale to na výkonnostný šport nestačilo. V osemdesiatke sa už o športovaní nadá hovoriť, ešte tak o vychádzkach do najbližšieho okolia...

• **Gabriela Dubovanová:** Aké kritériá boli najdôležitejšie pri výbere športových talentov? Aké zistenie pri vyhľadávani a výbere športových talentov bolo z psychologického hľadiska najprekvapujúcejšie?

To, čo sme do výberového procesu športových talentov vnesli na našom pracovisku, bolo meranie senzomotorických schopností. Najmä schopnosť kontroly času a schopnosť dávkovania výkonu. Dovtedy sa merali najmä maximálnymi výkonmi. My sme zaviedli napríklad rozpočítanie výkonu, zastavenie pohybu stopiek na určenej hodnote a ďalšie podobné testy. Druhý prínos bola filozofia oddelenia miery schopnosti od úrovne predbežnej tréningovosti. Ak dáte domom ľudom pušku a terč a obaja nastrielať deväťdesiat zo sto bodov, je dôležité vedieť, akú predbežnú skúsenosť majú. Všetci sa usilujú pred talentovými skúškami natréňovať čo najviac, ale talent je o tom, čo dokážete s minimom tréningu. Ďalej sme presvedčili antropológov, že v desiatich

rokoch by malo byť predpovedanie výkonnosti spoľahlivejšie ako v trinástich, čo sa aj potvrdilo. A podobné veci.

• **Lucia Janev Svorníková:** V čom vidíte rozdiel medzi dnešnými študentmi a študentmi v minulosti?

Zažil som študentov psychológie v Košiciach i v Trnave. Potom som už mal len pedagógov. Základný rozdiel, ktorý som vnímal, bol vo vzťahu k učiteľom. Pre košických aj trnavských študentov sme boli staršími kolegami, s ktorými sa dalo rozprávať o čomkoľvek, aj o vlastných nápadoch a problémoch. Boli ochotní uvažovať o veciach a nesúhlasiť, rovnako ako sa nadchnúť. Viete si predstaviť, že by ste mali študenta, ktorý si zorganizuje magnetofón a sprievodné auto, aby prebehol trať od Prešova do Košíc a zaznamenal svoje pocity a prežívanie tejto cesty? To bolo, prosím, v roku 1971. Pedagógovia podľa mojej skúsenosti boli viac sústredení na to, ako sa to robí, a dosť málo im záležalo na tom, aby pochopili, prečo by sa to malo robiť tak alebo onak. A či boli vďaka študenti iní, to sa neodvažujem súdiť.

• **Jaroslava Kostolníková:** Čím vás počas výchovno-pedagogickej činnosti najviac potešili alebo prekvapili študenti? Ako by ste opisali alebo zhodnotili prácu s mládežou?

Vlastne ma nikdy neprekvapili, študenti vždy boli racionálni a vždy išli študovať s tým cieľom, aby získali diplom a dostali či mali ľahšiu, alebo lepšie platenú prácu. Prekvapilo ma len to, že niektorí počas štúdia na tieto utilitárne veci zabudli a začal ich vážne zaujímať samotný obsah štúdia. Nebolo ich veľa, ale niektorí dnes tvoria elitu aj psychológie, aj pedagogiky. Najviac ma však prekvapila zmena postojov policajtov, ktorí začali študovať pedagogiku emocionálne narušených predtým, ako vznikli bakalárske odbory, a museli to pretrpieť celých päť rokov. Vyjadril to jeden z nich na stretnutí po promócií – šli sme študovať, lebo sme potrebovali diplom. Dnes vieme, že to, čo ste nás naučili, je oveľa cennejšie ako papier, ktorý sme dostali. Práca s kresťanskou mládežou bola potešením pre dušu, lebo oni boli motivovaní, oni chceli vedieť a chceli slúžiť druhým.

• **Petra Košutová:** Na akú udalosť z profesionálneho a zo súkromného života ste najviac hrdý? Ktorý psychologický experiment na vás najviac zapôsobil – či už negatívne, alebo pozitívne?

Asi najväčšie uspokojenie mi poskytuje, keď vidím, ako fungujú veci, pri ktorých začiatku som mohol byť a azda aj trochu prispieť k ich rozvoju. Mám na mysli najmä košickú Katedru psychológie, ale aj také veci ako obnovenie slovenského Orla, začiatok náboženského vysielania v rozhlase, detský časopis Dúha, psychologická intervencia do procesu výberu športových talentov, štúdium problematiky reziliencie (vzdorovania) detí, začiatok úsilia o reformu školstva a vzdelávania odborníkov na prácu s emočne a so sociálne narušenými deťmi.

Vedu neposúvajú experimenty, ale myšlienky vedcov. Experimenty majú iba preukázať, že tie myšlienky majú širšiu platnosť. Idea determinácie psychiky zvonka, základ marxistickej psychológie, bola založená na myšlienkach, že nové veci sa učíme pod vplyvom vonkajších udalostí, čes odmenu a trest. „Učlenosť“ tejto myšlienky a všetkých teoretických záverov z výskumov učenia na jej základe je v tom, že experimentátor nie je jav prostredia, ale človek, ktorý si osvojil nad vami moc a môže vami manipulovať.

• **Dušan Lehotová:** Kto vás v živote najviac ovplyvnil alebo inšpiroval?

Tie mená vám asi nebudú nič hovoriť, ale zaradujem k nim Seneca, Piageta, Wienera, Poppere, Calvina, Bibliu, Cattella, Myersea a hromadu ďalších autorov. Z domáckich psychológov to boli najmä Bažány, potom Jurovský, Ondrejka, Kováč a najmä môj dlhoročný priateľ a mentor Jaro Křivohlavý. Inak som bol najmä samosrast.

• **Kristína Povalová:** Čo robievate, ak sa chcete odreagovať od práce a nemyslieť na to, čo ešte treba urobiť?

Relaxujem, čítam Bibliu, detektívy, historické diela, fantasy, meditujem, modlím sa a spievam si (keď som dosť izolovaný), prípadne robím si pre seba texty na známe melódie a len tak si fantazijujem o veciach, ktoré nie sú, ale mohli by, prípadne nemohli by byť. Púšťam si akýchsi mentálnych šarkanov a sledujem, ako letia v povetří.